

<https://helda.helsinki.fi>

Lastik lii immeel

Valtonen, Taarna Aura Inari

2022-12-01

---

pöValtonen , T A I 2022 , ' Lastik lii immeel ' , Anarâa , vol. 2022 , no. j

---

<http://hdl.handle.net/10138/351834>

---

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

LASTIK LII IMMEEL

Čällee: Taarna Valtonen

*L*astik lii immeel. Nuorttâriijkâ kiäisár lâi fáárust aalgâtmin m̄orikielâlii media. Euroopliih museonurâlduvah láá merk-kâ ulmui ohtâsijn biologisijn jiešvuodâin. M̄ori taidâr George Nuku čáitáldáh Wien Weltmuseumist hástá keččee jur-dâččid eresnáál já uáinid ohtâvuodâid tobbeen, kost táválávt uáinojeh tuš iáruh. Huámmáshánnáá sun meid máttát keččei ennuv jieijâs maddui kulttuurijn já luándu suoijálmist.

Taan keesi, čoovčâ já vala täälvi-uv ulmuin lii lamaš máhđulâšvuotâ uápásmuđ George Nuku taidui Wien kaavpugist Nuorttâriijkâst. George Nuku lii kovetaai-dâr, kiän eeni pele madduuh láá m̄orikulttuurist. Eeji peln vist toh láá skotlandlii já saksalii kulttuurist. Sun lii šoddâm Aotearoast Uđđâ-Seelandist, mut tastmaņa ko sun aalgij ubâpiäiválii taidârin ive 1986, sun lii iäl-lám maangâ enâmist. Sun lii ohtâ tááláá ääigi tehálu-mosijn taidârijn Aotearoast.

Wienist Nuku čáitáldáh Oceans. Collections. Reflec-tions. (Váldumeerah. Nurâlduvah. Spejâlistmeh.) ij lam taaidámuseost, pic Weltmuseum-nommâsii etno-logisii museost. Ij kuittâggin tondiet, et aalgâaalmugij taaidâ kulâččij etnografisâs ohtâvuodâid. Suijân lâi tet, et suu taaidâtyejeh lijiii ovtâstittum museonurâlduvâi m̄orij já eres Polynesia aalgâaalmugij tävirijijn já historjâlij luándutiedâlij materiaaliijijn. Nuku ulmen lâi, et suu taaidâ išseed keččeid uáinid já iberdid mu-seotävirijd eresnáál já kuullâđ toi muštâlusâid.

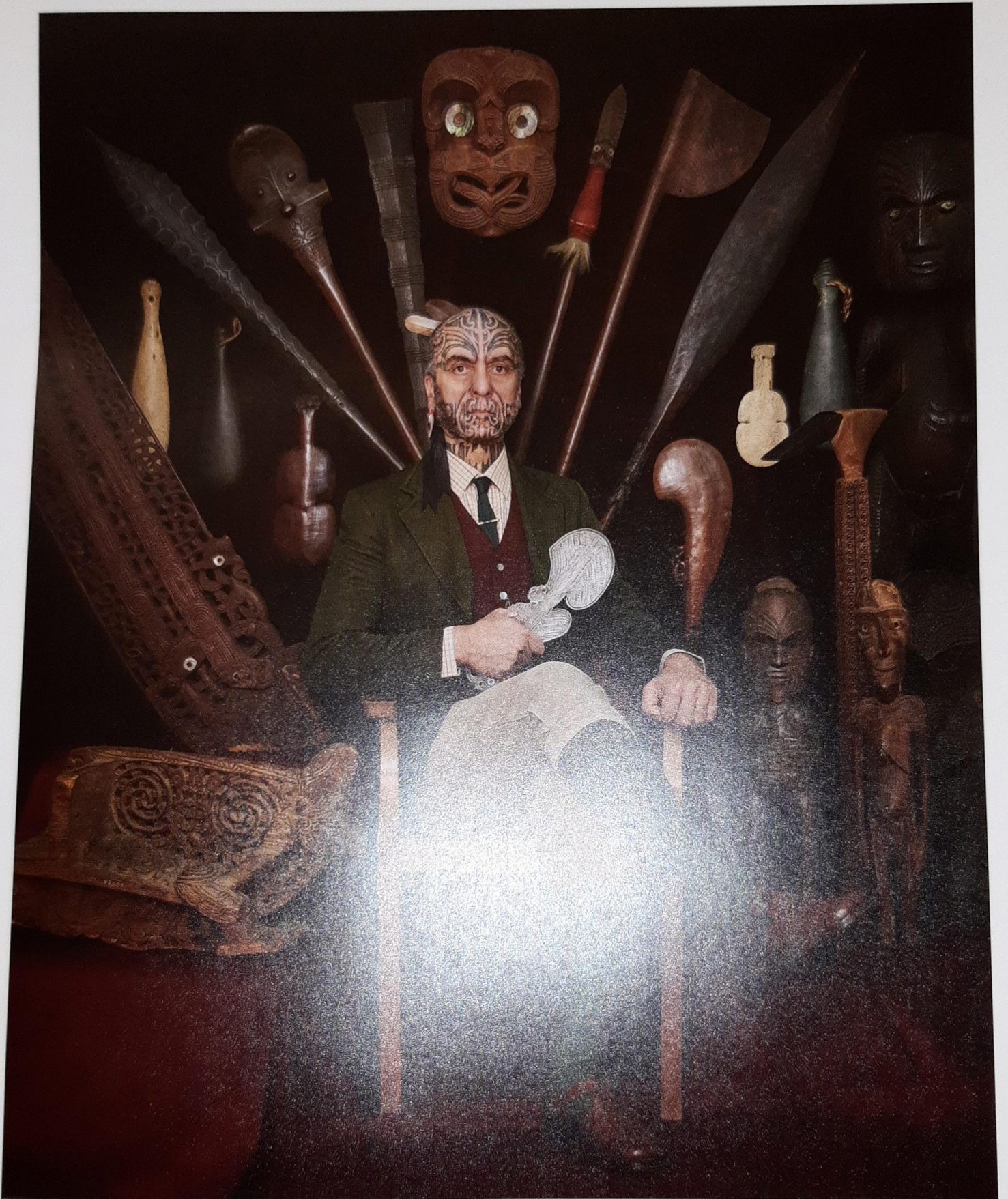
Mii ohtâsâš maailm

Nuku čáitálduvvâst lijiii kulmâ váldumuštâlus. Ohtâ lâi muštâlus suu maddui elimist Aotearoast já Polyne-sia kuávlust: kuávlv uärbiviäruin, elimist já luándust. Nubbe lâi muštâlus euroopliijn ohtâvuodâin m̄orij-gijn já tutkâmmaadhijn Aotearoast já Polynesiast. Suu

čáitálduv kuálmâd muštâlus lâi puoh eres aššijd kyes-kee muštottâs tast, et mij ferttip kunnijättid puoh ma-teriaaliid, vâi mist ličij máhđulâšvuotâ pišteváá eellim-vuáhán.

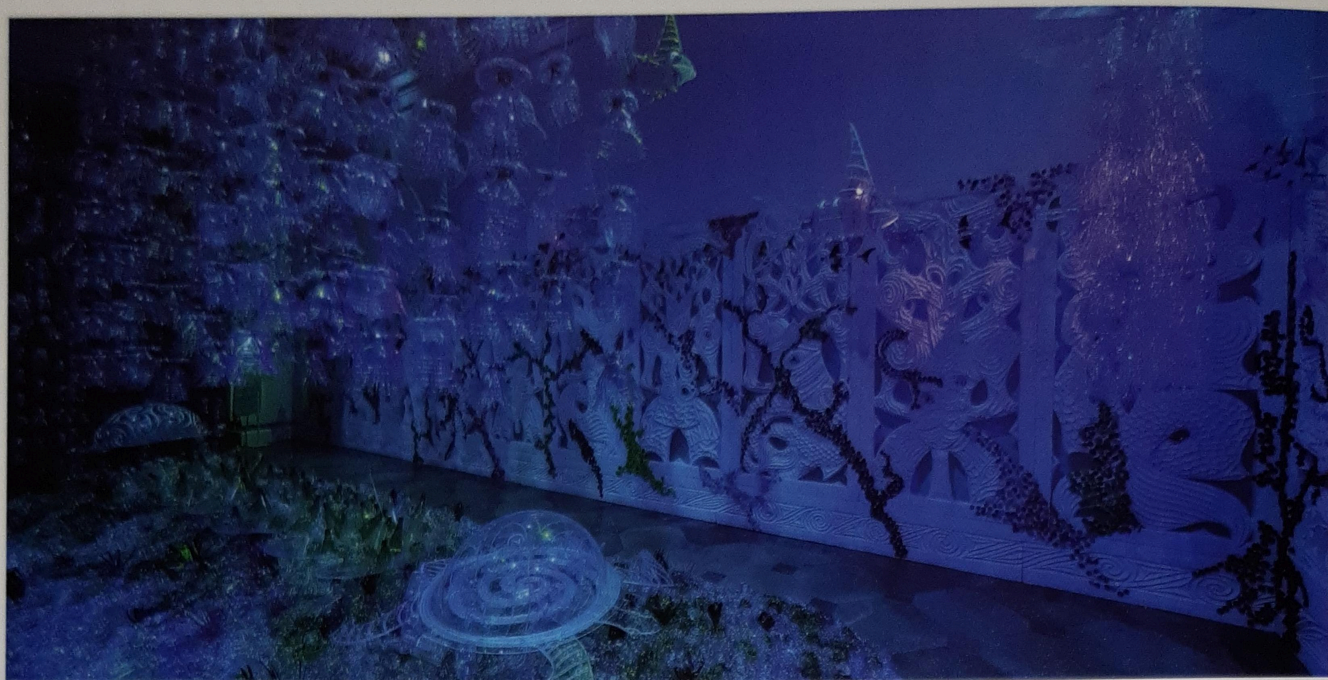
Veik m̄orij já pākehāi (euroopliih) ohtâvuodâin muštâluvvo távjá negatiivlij aasij peht, te Nuku lâi valjim eres vyevi: maangâpiälálii suogârdállâm. Nuku čáitálduvâst m̄orij já pākehāi muštâlusâin šoodâi pár-gáldáh, maast ij ain tiättám, kuábbáá muštâlus lii tääl-gis kuálmâst. Aalgâst oroi, et jyehi nube loonjâst lii kuálmâst m̄orij já eres Polynesia kuávlv aalmu-gij kulttuuris, jyehi nube loonjâst vuod euroopliij kult-tuurist. M̄orihánnáá ko jurdâččij, te oroi, et iäru ij lamgin muštâlusâid.

Ovdâmerkkân čáitálduv vuosmuu loonjâst museokye-zi tiervâttij stuorrâ väälis, mii lii kuolij suojâleijee Tini-rau skippáár. Te Moananui, Stuorrâ Čuovjâd ađai Kuálmismeerâ lii m̄orij já eres Polynesia aalmugij eel-lim vuáđu já tondiet tehelâš vuolgâsaje meiddei ubâ čáitáldáhân. Kuittâg euroopliih-uv purjâstii Polyne-sian meerâ mielđ. Já meerâ mielđ vuolgijn m̄orikyev-tis Wiremu Toetoe Tumohe já Te Hemara Rerehau Pa-raone kolliistállâđ Euroopist. Já Euroopist, meerâi ras-ta sii fáárust maccii ovdâmerkkân tiätu, táidu já riäi-duh, moi iššijn rahtui vuosmuš m̄orikielâsâš lostâ Te Hokioi e Rere Atu Na ive 1861. Loostâ ulmen lâi vuástá-listid englandlij meerâ mielđ puáttám kolonialism.

George Nuku jieskove museotäviriigijn.

(Kove: KHM-Museumsverband)

Bottled Ocean 2122 – Lastikmeerâ kiäisárlíi temppálist.

(Kove: KHM-Museumsverband)

Nuku lastikkanotist láá tovlááh muorâúásih museonurâlduvâin sehe suu veerrâm pleksilasâúásih já madâräijihmiällooh.

(Kove: KHM-Museumsverband)

Teddilemmaašin māoriskiparáid oostij Nuorttáriijká kiäisár Franz Josef, kukken meerái tyehin. Jyehi ääšist lii ohtâvuotâ eres aššijd.

Veik lii čielgâs, et euroopliih láá tuolmâm māorijd, te Nuku lii kuittâg luhostum pyehtid oovdân, et tile ij ain lam lamaš taggaar. Ovdâmerkkân māorij kuásuttemttáá euroopliih luándutotkeeh iä liččii puáhtám tutkâd Aotearoa luándu. Euroopliih kevttii māorij ustevvuodâ kuittâg meiddei puástud, tastko sij suáládii māorij haavdijn tävirijd já ulmui taavtijd.

Čáitálduvâst Nuku keejâd māorijd já päkehäid meiddei biologisávt, olmooššlaajâ ovdâsteijen. Sist lijiii siäm-máálágán jiešvuodah, ovdâmerkkân muččâdvuodâ ibárdâs, sahhiivuotâ já nuurrâmsojo. Toi puádušin láá šoddâm museonurâlduvah-uv. Eromâš tävirij nuurrâm lii iberdettee, mut siämmást puoh toos lahtâseijee ääših iä lah vuoigâliih ige taid taarbâs tuhhiittid.

Väldidum museo

Nuku čáitáldâh ij lam tuš päikki, kost suu taaidâtyejeh já puáris museotiingah lijiii uáinimnáál. Sun lâi väldidâm ubâ museolonjâid káátust láttei já ráhtám toho jieijâs maailm. Suu kuudâ stuorrâ loonjâst lâi juáhháást jieijâs teema, mon toorján lâi jyehi loonján hámmejum čuovâ-, ivne- já hámimaailm, miä lovdij museo puoh seeinijd. Lâi vaigâd mušstâst et lii uáli bivuáválii etnologisii museost.

Sun lâi kiávttám maangálágán vuovijd kommentistid já piedgid eurooplijd museoärbivuovijd. Suu loonjâin museotävireh láttejii hyeneeht: iä pissoom vitriinijn iäge kunnijättám teemaatlid juávuid. Siämmáá vitriinist puovtij leđe maka luándu adđiistállee stelliittâs

(dioraam), mast lijiii tovláš māori tävireh, keđgičá-jánâsah já tevdum elleeh 1800-lovo Aotearoast sehe suu taaidâtyejeh ivveest 2022. Vitriin ulguubeln tom kejadij ránnjástelliittâsâst patârâm albatros. Mestâba vuordij, et tot paška vitriin oolâ.

Tovlááh māoritävireh iä lam tuš ovtâskâs murášliih tävireh teikâ toi uásih vitriinist, mut Nuku lâi macättám taid pááikán jieijâs taiduin. Muččâdávtt hervejum toovlaš stámni lâi tievâsmittum lastikkanotin čoodâčyevvee pleksilaasâst rahtum osijgijn. Kanotist lijiii miäl-lon māori mytologia inspiristem madâräijihfigureh, moh melluu museonurâlduv muorâmelijgijn. Sii kaanoot juudij lastikputtâlijn rahtum meerâst, mii muštottij táálái váldumeerâi hirmos lastik- já roskečuolmâin.

Jieijâs kulttuur tobden Nuku lâi máttám kunnijättid māorij rituaaltävirijd, já sun lâi macättám taid jieijâs vuovvijn algâalgâlijd kontevstâid. Ovdâmerkkân čeer-dâ táálust (whare o nga iwi) leijee tävirij várás sun lâi ráhtám taaidâtyeje, moos kullii táálu tergâdumos uásih. Táálu siste lijiii vitriinijn suu veerrâm madâräijihpáccáh, moh kevttii tävirijd. Vitriineh suojâlii rašes, puáris tävirijd, mut toh lijiii siämmáá äägi Nuku taaidâtyejeh: toi pleksilasâseeinij-uv lijiii hervâttum suu ráhtim kuvijgijn. Maangâkiärdâsijn čoodâčyevvee pleksilasâseeinijn šoddii vala aabâs eromâš ovtâstittum koveh.

Lastik lii immeel

Weltmuseum váldučáitálduv lasseen Nukust lâi kees-siv ucceeb čáitáldâh kiäisárlíi ruusukäärdist kilomeeterpele keččin museost. Tobbeen lii antiik Kreeika huksimstijlâ adđiistállee uccâ tempplâš, mon siste

lâi ohtâ stuorrâ taaidâtyeji Bottled Ocean 2122 (Puttâlistum váldumeerâ 2122). Ubâ taaidâtyeji lâi rahtum lastikist: lastikputtâlijn já toi koorhâin, pleksilaasâst já styroksist. Tyehin čuojâi polynesimalâš váldumeerâ puáris imelân Tangaroan uáivildum laavlâ ohtân miälumjienâigijn.

Taaidâtyeji lâi Nuku kuvâttállâm tast, et maggaar váldumeerâ lii čyede ive keččin. Suu dystopisii maailmist puoh elleeh láá lastikmutanteh já vala m̄orij puáris merâllellei suojâleijeeh já imeleh-uv láá muttum lastikin. Toh lijjii nuuvt muččâdeh, et Nuku ráhtim maailm lomoï keččee. Eskin ko huámmášij, et jyehi áinoo ellee já šaddo lii ráhtum kevttum lastikputtâlijn, toi oosijn já eres lastikmateriaalijn, šoodâi illávaijen. Nuuvt muččâd já nuuvt hirnos siämmáá ääigi.

Nuku juurdâ lâi-uv pieijâđ ulmuid smiettâđ, mon tergâdin lastik lii šoddâm mijjân. Koškes enâmij ulmuuh láá juhâmin puttâlistum čääsi, mon ij pyevti jođettiđ eres kuávluin lastikttáá. Miätá maailm ulmui purrâmâš siäilu lastik iššijn. Nube tááhust mikrolastik lii jyehi saajeest maailmist čaasijn, čunnuin, purrâmušâst. Nuku mielđ lastikist lii šoddâm nuuvt kuávdáš äšši ulmui elimist, et tot lii jo mottoomlágán immeel. Já jis ulmuuh kunnijátáččii lastik nuuvt ko immeel, te tot ij liččii roske iäge ulmuuh leggestiččii tom luándu nuáđđin, pic sij kohtáliččii tom kilelis vuovij mielđ. Tondiet Nuku jieš ráhtá mestâba puoh taidus lastikmateriaalijn, já sun kiávttá tast m̄orijd teheli ruánáá keđgišlaajâ, mon nommâ lii pounamu.

Rijjâtátulâšvuodâ vyeimi

Nuku taaidâčáitâldâh lâi meiddei kollektiivlâš proojeekt: ton ráhtimist lijjii fáarust aldasáid 200 rijjâtátulâš olmožid Wien kaavpugist. Kuulmâ mánuppaje ääigi taaidâr já išepargeeh rahtii taaidâtuojijd čáitâldâhân, mut ton lasseen projektist lâi nubbe-uv ulme. Proojeekt ääigi rijjâtátuliuh oppii ennuv m̄ori- já eres polynesimalijn kulttuurijn. Proojeekt puáđusin ij lamgin tuš čáitâldâh, mut meiddei 200 uđđâ kulttuurtoobded, kiäh muštâleh jieijâs tiäđuid vijdâsubbooht.

George Nuku čáitâldâh lâi esteetlávť eromâš vuáimálâš feerim. Mut sust lijjii, nuuvt ko tááláin taidârijn läävee-uv, eres-uv ulmeh. Sun hirmástutij já piejâi keččee smiettâđ museoi, museonurâlduvâi já museokuosij roolijd. Siämmást sun máttááttij jieijâs kulttuur merhâšuumijd, luándu ja materiaalij kunnijâtem sehe olmošlâšvuodâ, mii kolgáččij leđe ohtâsâš puoh maailm ulmuid.

Tēnā koe – Takkâ, Te Nuku!